

Revier, H. (2013). *Natura artis magistra*. Het natuurbeleid als inspiratiebron voor het maatschappelijk vastgoed. In: *Barometer Maatschappelijk Vastgoed*. Onderzoeken en perspectieven op maatschappelijk en financieel rendement. 69-73

Natura artis magistra

Het natuurbeleid als inspiratiebron voor het maatschappelijk vastgoed

Hans Revier

Lector Mariene Wetlands Studies

Kenniscentrum NoorderRuimte – Hanzehogeschool Groningen

[kader]

Hans Revier (1954) studeerde biologie aan de Universiteit van Amsterdam en kwam, na een korte wetenschappelijke carrière in 1985 in dienst van de Waddenvereniging. In april 2007 is hij geïnstalleerd als lector Mariene Wetlands Studies aan Stenden Hogeschool te Leeuwarden en de Hanzehogeschool te Groningen. De duurzame ontwikkeling van het waddegebied staat centraal in zijn onderzoek. 'Ik vond het een uitdaging om vanuit mijn expertise op het gebied van duurzame ontwikkeling en natuurbescherming een bijdrage te leveren aan dit boek. Dit past binnen de ambitie van het Kenniscentrum NoorderRuimte om ruimtelijke vraagstukken in Noord-Nederland multidisciplinair te benaderen.'

[intro]Ogenschijnlijk hebben de wereld van het maatschappelijk vastgoed en de ontwikkelingen binnen het natuurbeleid niets met elkaar te maken. Nederland kent immers een lange traditie van een scherpe scheiding tussen natuurgebieden en gebieden waar menselijk gebruik de boventoon voert. Niettemin tekenen zich de laatste jaren binnen het natuurbeleid een aantal ontwikkelingen af die mogelijk als inspiratiebron kunnen fungeren voor degenen die zich bezig houden met het maatschappelijk vastgoed.

Als Jac. P. Thijsse in 1888 naar Texel verhuist om les te geven aan de Franse school in Den Burg, staat de Nederlandse natuurbescherming nog in de kinderschoenen. Slechts een handjevol intellectuelen heeft oog voor de waarden van de Nederlandse natuur. Maar meer en meer ontdekt men natuurgebieden als toevluchtsoord om de vuile en volgepakte steden te ontvluchten. Er ontstaan clubjes van liefhebbers die onderdelen van de Nederlandse natuur beginnen te bestuderen. Vanuit die studie ontstaat ook de liefde voor natuurgebieden en worden mensen via publicaties uitgenodigd om de natuur te ontdekken. Thijsse woont maar tweeënhalve jaar op het eiland Texel – zijn verloofde wenst niet te verhuizen naar het grootste Waddeneiland. Maar in die relatief korte tijd raakt hij verknocht aan de Texelse natuur. Terug in Amsterdam ontmoet hij Eli Heimans en beide natuurliefhebbers beginnen met een stroom aan populaire publicaties over de Nederlandse natuur. Rond 1900 staan Thijsse en Heimans aan de wieg van de Nederlandse Natuurhistorische Vereniging (de huidige KNNV) en de Vereniging Natuurmonumenten. Geïnspireerd door de oprichting van Nationaal Park Yellowstone in 1872 in de Verenigde Staten, nemen ze het initiatief om in Nederland 'woeste gronden' aan te kopen en die als natuurgebieden te beschermen en te beheren. Het Naardermeer onder de rook van Amsterdam, aanvankelijk bestemd als vuilstortplaats, is de eerste aankoop van Natuurmonumenten. Daarna volgen snel een aantal gebieden op Texel: in 1906 het vogelgebied de Bol bij Oosterend en in 1909 een stukje van de polder Waal en Burg. In de jaren daarop breidt Natuurmonumenten haar bezittingen in Nederland gestaag uit. Om het contact met de regio te versterken, neemt de vereniging ook het initiatief tot oprichting van de provinciale landschappen. Zo wordt in 1930 in Friesland de vereniging It Fryske Gea opgericht. Het Groninger Landschap en het Noord-Hollands Landschap volgen in 1936. Bij de verwerving van natuurgebieden worden de organisaties vaak geholpen door Staatsbosbeheer. Deze overheidsinstantie is in 1899 opgericht met als doel de ontbossing van Nederland tot stilstand te brengen. Vanaf 1928 krijgt deze

organisatie een tweede taak: de bescherming van natuurgebieden. Tot medio jaren zestig van de vorige eeuw beperkt het natuurbeheer in Nederland zich voornamelijk tot de gebieden die in eigendom zijn van particuliere organisaties.

In de jaren daarna wordt de toenemende schaarste aan groen, de achteruitgang van de omgevingskwaliteit en de teloorgang van het cultuurhistorisch landschap steeds meer als probleem ervaren. Dit heeft tot gevolg dat in relatief korte tijd bestaande en nieuwe organisaties voor de bescherming van deze waarden sterk aan invloed winnen en naast het beheer van de bestaande natuurmonumenten ook politieke besluitvorming sterk wordt beïnvloedt. Vanaf de jaren tachtig vindt een ware beleidsexplosie plaats op het terrein van de bescherming van natuur, milieu en landschap. Aan het begin van deze eeuw weten deze NGO's in samenwerking met wetenschappers en nieuw aangestelde beleidsambtenaren een offensieve strategie te bewerkstelligen waarin het realiseren van de Ecologische Hoofdstructuur (een netwerk van onderling verbonden natuurgebieden) en via processen gestuurde natuurontwikkeling centraal staan. Daarnaast legt nieuwe Europese regelgeving (Natura 2000) de bewijslast voor het al dan niet optreden van schadelijke gevolgen van menselijke activiteiten bij de, door veelal economische motieven gedreven, initiatiefnemer. Deze ontwikkeling heeft ook een keerzijde. De gebruikers, c.q. de recreanten in natuurgebieden, herkennen zich vaak niet in de wildernisnatuur die door ecologische experts wordt gepropageerd. De aankoop van goede landbouwgronden voor de EHS en het op grond van natuurargumenten vertragen dan wel verhinderen van bouwplannen roept binnen economische sectoren verzet op. Een veel gehoorde klacht is dat de bescherming van natuur, milieu en landschap een speeltje van experts is geworden die zich met elkaar verstaan in een ondoorgrondelijk jargon en zich weinig gelegen laten liggen aan de mening van de bewoners en gebruikers van de te beschermen gebieden. Ook binnen de natuur- en landschapsector zelf vinden stevige discussies plaats. Cultuurhistorici en aardwetenschappers verzetten tegen de alles overheersende mening van de ecologen die veelal 'wildernisnatuur' propageren, ten koste van het in stand houden van extensief beheerde seminatuurlijke agrarische gebieden. De veel publiciteit genererende discussie over het al dan niet bijvoeren van de grote grazers in de Oostvaardersplassen is een uitvloeisel van deze ideologische richtingsstrijd.

Nu lijkt zich een kentering voor te doen in het natuurbeleid. De nadruk komt meer en meer te leggen op de maatschappelijke en financiële haalbaarheid van het beleid. Gezondheid van mensen, beleving van natuur en natuurgebieden en de leefbaarheid komen centraal te staan. Met andere woorden: in het natuur- en landschapsbeleid en het beheer van natuurgebieden wordt steeds meer rekening gehouden met mensenwensen. Daarbij verandert de overheid ook haar strategie. Onder invloed van de snel veranderende politiek-maatschappelijke verhoudingen en de dreiging van een economische crisis vindt binnen zowel het natuur-, als het ruimtelijke orderingsbeleid een verregaande decentralisatie plaats. Tevens moet de crisis- en herstelwet de macht van de procederende natuur- en milieuorganisaties verder inperken. In dit krachtenveld zoeken de traditionele terreinbeherende natuurorganisaties een andere rol. Zij ontwikkelen recreatieve concepten als GPS-struinroutes, het boomkroonpad in Drenthe en de Mooi Weer Zomerspelen op Terschelling waarbij een avontuurlijke beleving van de natuurwaarden centraal staat. In Noord-Nederland, met name in het waddengebied kunnen we een vergelijkbare ontwikkeling zien. Weliswaar zijn natuurlijke processen in grote delen van het gebied nog dominant aanwezig, maar ook hier zien we een toenemend verzet tegen een te grote invloed van de natuurbescherming op het dagelijkse leven. Veel bewoners hebben een grote affiniteit met de natuur, maar zien deze ook als een rijkdom die gebruikt mag worden. Daarbij moet aangetekend worden dat in de laatste 50 jaar zich grote maatschappelijke veranderingen hebben voltrokken. Voor traditionele werkgelegenheid, die gevonden werd in de landbouw en de visserij, is die in de toerisme en recreatiesector in de plaats gekomen. De Waddenzee, die inkomen (visserij) bood, maar waar tegen je je moest beschermen, is uitgegroeid tot een icoon van de natuurbescherming. Over het algemeen zijn bewoners en gebruikers wel een

voorstander van het behoud en het herstel van de natuurwaarden, maar men wil wel een garantie op werk en inkomen. Daarom is in het Nederlandse waddengebied nog veel argwaan aanwezig ten opzichte van de aanwijzing tot werelderfgoed. Men wil er wel trots op zijn, maar vreest tegelijkertijd extra beperkende maatregelen n.a.v. deze status. De noodzakelijke bescherming van de unieke natuurwaarden van het waddengebied staat als zodanig niet meer ter discussie. Maar tegelijkertijd wordt de vraag opgeworpen in welke mate de natuur- en landschapswaarden kunnen bijdragen aan de sociaaleconomische ontwikkeling van het gebied. Immers, vooral in de kustgemeenten vermindert door krimp en vergrijzing het sociaaleconomisch perspectief. Het stimuleren van toerisme en recreatie in deze regio, in samenhang met soortgelijke activiteiten op de eilanden en nabij gelegen stedelijke centra lijkt goede kansen te bieden.

De hierboven omschreven ontwikkeling van het natuurbeleid kan in het kernbegrip *vermaatschappelijking* worden samengevat. Het natuurbeleid dat was gestoeld op de intrinsieke waarde van natuur, een sterke scheiding tussen natuur en cultuur en ecologische doelstellingen waarin het behoud van biodiversiteit prioriteit kreeg, is aan een herijking toe. De noodzaak een strategische visie voor het behoud en beheer van natuur te ontwikkelen die beter aansluit bij de verschillende maatschappelijke ontwikkelingen wordt nu zowel door de overheid als de natuurorganisaties onderkend. In dit verband is het advies van het Planbureau voor de Leefomgeving belangwekkend. Gebaseerd op literatuurstudies, stakeholderbijeenkomsten, interviews en workshops onderscheidt het PBL in het rapport *Natuurverkenning 2010-2040; Visies op de ontwikkeling van natuur en landschap* een viertal kijkrichtingen: Vitale natuur, Beleefbare natuur, Functionele natuur en Inpasbare natuur (zie schema). Deze kijkrichtingen kunnen de communicatie tussen beleidsmakers en belanghebbenden over de gewenste ontwikkeling van de Nederlandse natuur vergemakkelijken. 'Ze schetsen een bandbreedte tussen behoud en benutten van natuur en maken duidelijk dat natuur en landschap in de samenleving op verschillende manieren worden gebruikt en gewaardeerd.' Zo maakt het PBL expliciet op basis van welke drijfveren keuzes gemaakt kunnen worden. Daarbij zijn de kijkrichtingen ideaalbeelden die in de praktijk niet volledig te realiseren zijn. Bovendien zijn combinaties van toekomstbeelden denkbaar.

Schema van de vier kijkrichtingen:

Vitale natuur	<p>Opgave: Internationaal karakteristieke biodiversiteit behouden, herstellen en ontwikkelen.</p> <p>Drijfveren:</p> <ul style="list-style-type: none"> - De mens is verantwoordelijk voor behoud en waar nodig herstel van biodiversiteit. - Biodiversiteit is het beste gewaarborgd in grote verbonden gebieden waarin ruimte is voor natuurlijke processen. - Nederland heeft internationaal afspraken gemaakt om de achteruitgang van biodiversiteit te stoppen.
Beleefbare natuur	<p>Opgave: Groen in stad en buitengebied evenals natuur op zee voor een breed publiek bereikbaar, toegankelijk en beleefbaar maken.</p> <p>Drijfveren:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Een groene/blauwe leefomgeving is een bron voor ontspanning en gezondheid - Landschappelijke variatie, natuurlijkheid en het voorkomen van aantrekkelijke soorten zijn de basis voor beleefbare natuur. - Groen en blauw in de omgeving is belangrijk om

	draagvlak voor natuur(beleid) te krijgen, vermindert de zorgkosten en is een vestigingsplaatsfactor.
Functionele natuur	<p>Opgave: Diensten die natuur levert herkennen en zodanig benutten dat ze duurzaam kunnen voortbestaan.</p> <p>Drijfveren:</p> <ul style="list-style-type: none"> - De mens is verantwoordelijk voor het duurzaam gebruik van natuurlijke hulpbronnen zodat die ook beschikbaar blijven voor komende generaties. - Planten, dieren en natuurlijke processen zijn duurzaam te gebruiken door de mens. - Uitputten van natuurlijke hulpbronnen leidt op de lange duur tot hoge kosten.
Inpasbare natuur	<p>Opgave: De economische lusten van natuur versterken en de lasten van natuurweten regelgeving beperken.</p> <p>Drijfveren:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Natuur is mooi en belangrijk, maar ondergeschikt aan andere functies. - Natuur is robuust, dynamisch en past zich aan. - Belemmeringen voor economische ontwikkeling die voortvloeien uit weten regelgeving moeten worden weggenomen.

(bron: PBL, 2012)

Het zou te ver voeren om bovenstaande beschouwing als blauwdruk neer te leggen voor het opstellen van een visie en een strategisch plan voor de beleidsontwikkeling op het gebied van het maatschappelijk vastgoed. Maar vergelijkbaar met de ontwikkelingen rond het natuurbeleid neemt de druk toe om verantwoording af te leggen over de effectiviteit van het beleid en geldt ook voor het maatschappelijk vastgoed dat in discussies veronderstellingen en subjectiviteit de boventoon voeren. Door zicht te krijgen op de perspectieven van de gebruiker, maatschappelijke ontwikkelingen bloot te leggen en mogelijke toekomstbeelden te formuleren wordt een stevige basis gelegd voor een robuust natuurbeleid dat verbreding mogelijk maakt naar beleving, recreatie en duurzaam gebruik. Wellicht is het ook voor het maatschappelijk vastgoed mogelijk via een vergelijkbare methodiek zicht te krijgen op de verschillende maatschappelijke drijfveren die van invloed zijn op het beleid rond het maatschappelijk vastgoed. Met deze als vertrekpunt kan een visie ontwikkeld worden omtrent de investeringen in en het beheer van het vastgoed in eigendom van publieke partijen.

Bronnen:

Planbureau voor de Leefomgeving, 2012. *Natuurverkenning 2010-2040. Visies op de ontwikkeling van natuur en landschap.* www.natuurverkenning.nl

Revier, H., 2012. *Wadden en natuurbeheerders. Het temmen van de woeste grond.*

WADDENmagazine 2012-1